

Kohtaamisia nykyhetkessä

Ville Hakanen, Katve-Kaisa Kontturi & Marja Lahelma

doi.org/10.23995/tht.162497

Taideteoksen kohtaaminen, taidehistorioitsijan työ ja tämänkin tekstin vastaanotto tapahtuu nykyhetkessä. Taidehistoriallisten merkitysten muodostumisen

voi ajatella jatkuvana prosessina, jossa aiemmat tulkinnat elävät uudempien taustalla mahdollistaen niiden ilmaantumisen ja ruokkien niitä. Merkitykset kuitenkin rakentuvat diskursseissa, jotka ovat kiinni kussakin nykyhetkessä – tuon hetken kysymyksenasetteluissa ja käytettävissä olevissa työkaluissa.¹

Tämän *Tahitin* numeron kirjoituksia yhdistää vakiintuneiden merkitysten päivittäminen tai kyseenalaistaminen. Olemme kriittisen tieteen perustehtävien äärellä. Useissa teksteissä korostuu myös ajallinen moniulotteisuus, jossa menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus kietoutuvat yhteen. Sandra Waller liittää artikkelissaan vuonna 1901 Suomessa julkaistun karikatyyrin Madagaskarin viimeisestä kuningattaresta Rana-Navalona III:sta julkaisuajankansa kolonialistiseen, rasistiseen diskurssiin. Näin unohduksissa ollut kuva palautuu ajankohtaiseksi; se asettuu osaksi rasistisen merkityksenmuodostuksen pitkää suomalaista jatkumoa, jonka nykyilmentymiin se on osaltaan ollut vaikuttamassa.

¹ Ks. esim. Mieke Bal, *Quoting Caravaggio: Contemporary Art, Preposterous History* (The University of Chicago Press, 1999), 15–16; Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning* (Duke University Press, 2007), 180; Georges Didi-Huberman, "Before the Image, Before Time: The Sovereignty of Anachronism," teoksessa *Compelling Visuality: The Work of Art in and out of History*, toim. Claire Farago & Robert Zwijnenberg (University of Minnesota Press, 2003), 41–42.

Metropoliitta Arsenin artikkelissaan tarkasteleman ikonin syntyajankohdan merkitykset ovat niin ikään hätkähdyttävän ajankohtaisia. Tsaarin Venäjällä nationalismi ja uskonto limittyivät samaan tapaan kuin tänäkin päivänä. Pyhittäjän Sergei ja Herman Valamolaisten ikoni, joka toimi periaatteessa porttina kuvattun pyhän yhteyteen, välitti myös maallisen vallan ja pyhän

erottamatonta yhteyttä. Sotienjälkeisessä Suomessa ikonia tulkittiin ilmeisesti irrallaan venäläisnationalistisesta kontekstista. Sen merkitys muodostui tulkintahetken diskursseissa, jotka olivat irronneet edeltäjistään.

Teppo Jokisen ja Mia Åkerfeltin tutkimusmateriaalina ovat arkkitehtuuria käsittelevät kirjoitukset, jotka kiinnittyvät yhtäjaksoisiin keskusteluihin. Jokisen artikkelin osalta näitä käydään 1800-luvun puolivälin sosiaalisesti tiedostavasta rakentamisesta Saksassa, Åkerfeltin kohdalla suomalaisen esivalmistetun puutalon viennistä maailmalle. Kummassakin artikkelissa katveeseen jääneet arkistolähteet osoittavat, että käsitystä menneistä merkityksistä ja niiden muodostajista on mahdollista rikastuttaa. Jokinen paneutuu saksalaisiin, aikanaan Suomessakin luettuihin arkkitehtilehtiin. Åkerfeltille täsmennetyt ymmärrykset puolestaan avautuvat arkistojen digitoinnin myötä helpommin tavoitettavista arkistolähteistä Suomessa ja ulkomailla, sekä mahdollisuudesta kohdistaa näihin kerralla täsmennettyjä hakuja. Historiallisten diskurssien tulkinta tapahtuu tässä hetkessä ja myös kulloistenkin tietoteknisten edellytysten puitteissa.

Tommi Aho esittää katsauksessaan, että Reima Pietilän käsitys modernismista tiedosti ajassa elävät rinnakkaiset keskustelut ja merkityksenmuodostumisen tämänhetkisyys, jossa tuleva on läsnä yhtä aikaa menneen kanssa mahdollisina näkyminä – myös menneinä. Tulevan ja menneen päällekkäisyys on miltei käsinkosketeltavaa Mariia Niskavaaran arviossa *Suomen taiteen multakausi* -kirjasta (2024), jossa Suomen taidehistorian kultakausinarratiivia arvioidaan uudelleen posthumanistisesta näkökulmasta. Niskaavaara arvostaa kirjassa erityisesti sen kokeilevaa, läpinäkyvyyteen pyrkivää kirjoittamista. Tutkijan subjektisuus on erottamattomasti kiinni elävissä, toimeliaassa materiassa ja sen merkityksiä rakentavissa diskursseissa – ajassa. Tämän tekeminen näkyväksi on omiaan purkamaan vaikiintuneita, ihmiskeskeisiä ajatusmalleja: myös tieteellisen kirjoittamisen menetelmillä on vai-

kutusta siihen, millaisia merkityksiä tulevaisuuden nykyhetkissä muodostuu. Tällainen asenne korostuu myös Jane Vuorisen lektiossa, joka esittelee hänen valokuvallisia materiaalisuuksia nykyaikaisessa käsittelevää väitöskirjaansa. Vuoriselle ovat tärkeitä metodologiset pohdinnat siitä, millaista tutkimusasennetta monimuotoiset valokuvat eettisestikin edellyttävät. Hänen otteessaan kontekstualisoiva kuva-analyysi yhdistyy enemmän-kuin-inhimillisten prosessien seuraamiseen työhuoneella ja niihin osallistumiseen työpajoissa. Kukka Paavilaisen taiteen tohtorin tutkintoa valaiseva lektio hahmottaa muun muassa Ellen Thesleffin värillisten puupiirrosten vaikutusta hänen maalaukselliseen ajatteluunsa ja praktiikkaansa. Näin hän tutkii ja tulkitsee menneisyyttä kuvallis-materiaalisesti suunnatessaan tulevaan. Samalla hän esittää toiveensa siitä, miten taiteilijat voisivat toimia entistä vahvemmin asiantuntijoina taiteen tutkimuksen kentällä. Numeron päättää muistokirjoitus, joka arvostaa Linda Leskisen taidehistoriallista työtä.

Tässä numerossa *TaHiTi* astuu uuteen vaiheeseen, kun julkaisun päätoimittajatiimi vaihtuu. Ensimmäistä kertaa tehtävät jakautuvat kolmelle taidehistorioitsijalle, joiden profiilit täydentävät toisiaan niin aikakausiasiantuntemuksen kuin temaattisten ja teoreettis-metodologisten intressien kautta sekä liittyen erilaisiin institutionaalisiin positiioihin. Marja Lahelma työskentelee Ateneumin taidemuseon tutkimuksesta vastaavana intendenttinä. Lisäksi hän johtaa Helsingin yliopistossa Suomen Akatemian rahoittamaa tutkimushanketta ”Kultakausi ja kulttuurinen muisti: kohti Suomen taiteen uusia kertomuksia” (2023–2027). Tutkimustyössään Lahelma on tarkastellut taidehistorian kaanoneita ja vaikiintuneita narratiiveja kriittisistä näkökulmista ja tuonut esiin piilotettuja ja marginalisoituja ilmiöitä. Hän on kiinnostunut erityisesti taiteen ja esoteerisuuden välisistä yhteyksistä sekä taidehistoriankirjoituksen ideologisista ulottuvuuksista. Ville Hakanen on postdoc-tutkija Helsingin yliopistossa. Hän on tutkinut antiikin Rooman eroottista mytologista taidetta ja sen

aikalaiskatsojien näkökulmia sukupuolen ja itsen käsitysten kehyksissä. Parhaillaan Hakanen tutkii antiikin ihanteen mukaisen miesvartalon omaksumista ja toistoa sekä siihen sidottuja ideologioita Suomessa ja Ruotsissa 1700-luvun lopulta tähän päivään. Ihmiskäsitysten ja identiteettien kuvallinen rakentuminen, sen historialliset jatkumot ja katkokset, ovat Hakasen kiinnostuksen keskiössä. Katve-Kaisa Kontturi on Turun yliopiston taidehistorian yliopistonlehtori ja nykytaiteen tutkimuksen dosentti. Kontturin erityisaloja ovat taiteen tekemisen ja kokemisen tutkimus, materiaalisuuden ja affektiivisuuden metodologiat sekä feministinen ja yhteisöllinen taide. Parhaillaan hän valmistelee "Taidetyö ja talouden uudet muodot"-tutkimusryhmän² kanssa kirjaa taiteesta työnä 2020-luvun Suomessa.

Yhteistyössä toimituskunnan kanssa haluamme jatkaa *Tahitille* ominaista taidehistorian ja visuaalisen kulttuurin rajojen rikkomista, uusien näkökulmien avaamista ja kriittisen keskustelun edistämistä. Monipuolinen asiantuntemuksemme heijastaa *Tahitin* sitoutumista sekä perinteisen taidehistorian että ajankohtaisten teoreettis-

ten ja metodologisten kysymysten käsittelyyn. Nähdäksemme taidehistorian, arkkitehtuurin ja visuaalisen kulttuurin tutkimus voi toimia kriittisenä välineenä yhteiskunnallisten ja kulttuuristen valtarakenteiden purkamisessa. Eri aikakausien ja kontekstien "normaalien" ja marginaalien tutkiminen asettaa myös oman aikamme itsensänselvyydet uuteen valoon. Nykyajan polttavat haasteet, kuten ympäristökriisi, kolonialismin perintö tai sosiaalinen epäoikeudenmukaisuus, on mahdollista kohdata analyttisesti, kun ymmärrämme monialaisesti niiden juuria ja kasvuympäristöjä. Tässä taiteellisella tutkimuksella on myös tärkeä roolinsa. Toivomme, että Tahiti toimii jatkossakin alustana näille keskusteluille.

Ville Hakanen

Katve-Kaisa Kontturi

Marja Lahelma

2 Ks. "Taidetyö ja talouden uudet muodot"-tutkimusprojektin sivut <https://sites.utu.fi/artlabour/>; julkaisuista ks. <https://sites.utu.fi/artlabour/tutkimusjulkaisut/>